

דבר חזק ומשפט

שבת - אדר תש"פ

גיליון מס' 115

שע"י כולל בית דב בער זרפאל להוראה ודיינות,
בניהמ"ד משאת מרדכי, רחוב נחל דולב 88, רמב"ש א'.

והנה הנתיבות (שם ס"ק יג) דייק בדברי הרמ"א שהשומר אינו צריך לשלם את מה שיכל המפקיד להרוויח אלא משלם רק את מה שהוא הרוויח ע"י המעות, מפני שהמבטל מעותיו של חברו פטור רק כשלא הרוויח בעצמו, אבל אם המבטל כיסו של חברו הרוויח מכך חייב לשלם את מה שנהנה. [ואם השומר התכוון לגזול את מעותיו של המפקיד זכה בכל הרווח מפני שקנה הגזלן את שבה הגזלה].

וא"כ מבואר להלכה שהמבטל כיסו של חברו פטור לשלם מדין מזיק את הרווחים שמנע מחברו. אלא שיש לדון במקרה שאחד סמך חברו שגרע טפי ויהיה חייב לשלם, כדלקמן.

ב. חיוב במניעת רווחים חברו כאשר חברו סמך עליו:

בב"מ עג: "אמר רב חמא האי מאן דיהיב זוזי לחבריה למיזבן ליה חמרא [מי שנתן מעות לחברו בכדי שיקנה עבורו יין] ופשע ולא זבין ליה משלם ליה כדקא אזיל אפרוותא וזולשפט [השליח צריך לשלם כפי שעולה יין בשער הזול]". רב אשי חלק ופטר, ובגמ' "מאי טעמא? אסמכתא היא, ואסמכתא לא קניא. ולרב אשי מאי שנא מהא דתנן: אם אוביר ולא אעביד - אשלם במיטבא [המקבל שדה מחברו לעובדה ולחלוק ברווחים מתחייב שאם יובירה ישלם את הרווחים הצפויים]! התם בידו, הכא לא בידו [שמא לא ימכרו לו- רש"י].

ומבואר בגמ' לכאורה שבאופן שהיה ניתן בוודאות לבצע את המקח והשליח לא ביצעו חייב לשלם אף עבור מניעת הרווחים!

ובריטב"א [שם] הקשה למה חייב לשלם ומאי שנא ממבטל כיסו של חברו שהוא פטור מפני שאין היזקו אלא גרמא? וכן אם הוביר שדהו אינו חייב לשלם לו אלא כשקבל עליו כן בפירוש! ותירץ ר"י דהכא נמי כשהתנה כן בפירוש שאם לא יקח שישלם לו פסידא שלו, ולא הזכיר התלמוד כן מפני דהא פשיטא דבלאו הכי לא מחייב.

והוסיף: מורי הרב תירץ דהכא אע"פ שלא קבל עליו תשלומין כלל כיון שנתן לו מעותיו ליקח סחורתו ואלמלא הוא היה לוקח ע"י עצמו או ע"י אחרים אלא שזה הבטיחו שיקח לו וסמך עליו ונתן לו מעותיו על דעת כן הרי הוא חייב לשלם לו מה שהפסיד בהבטחתו דבההיא הנאה דסמך עליה ונתן לו ממונו משתעבד ליה **משום ערב**, וזה ענין שכירות פועלים שחייבין לשלם לבעה"ב מה שמפסיד כשחזרו בהן או שבעה"ב חייב לשלם להם מה שמפסידין דכיון שסמכו זה על זה נתחייבו זה לזה במה שיפסידו על פיו, וזה דין גדול.

הרה"ג ר' חנוך סנהדראי שליט"א

ראש הכולל ודיין בבית דין "דרכי משפט"

מניעת רווח מחברו

ראובן הסוחר שלח את שמעון לסין חודש לפני פורים במטרה שירכוש עבורו 5,000 רעשנים מיוחדים בכדי שימכרם בארץ למסודות שהזמינו ממנו את הסחורה הנ"ל. ראובן צייד את שמעון באמצעי תשלום וכן הבטיח לו תשלום הגון עבור ההזמנה.

כשחזר שמעון מסין הופתע ראובן לשמוע ששמעון כלל לא ביצע את ההזמנה אלא טייל להנאתו ברחבי סין. ראובן תבע את שמעון שישלם לו את כל הרווחים הצפויים מהעסקה. האם שמעון חייב?

תשובה: בכדי לענות על השאלה יש לברר אם המונע את חברו מלהרוויח נחשב למזיק, והאם הדין בשליח בשכר שונה:

א. המבטל כיסו של חברו:

בירו' (ב"מ פרק ה' ה"ג) כתוב: "הנותן מעות לחברו ליקח לו פירות...ואמר לא לקחתי אין לו עליו אלא תרעומת...אמר ר' יצחק הדא אמרה המבטל כיסו של חברו אין לו עליו אלא תרעומת". ומבואר בירו' שאדם חייב לשלם רק על הפסד שגרם לחברו באופן ממשי, אבל אם גרם לחברו רק מניעת רווח אין צריך לשלם.

האחרונים האריכו לדון האם הבבלי מסכים לדברי הירו' או שחולק עליו, ועיין באריכות בספר דבר חוק ומשפט עמ' שיט ואילך.

והרמ"א בס' רצב סעיף ז כתב שאם אחד הפקיד אצל חברו כסף והשומר השקיע אותו לצורך רווחים ובעל הפיקדון תבע פיקדונו והשומר לא הסכים להחזיר לו מפני שרצה להרוויח בעצמו חייב הנפקד לתת את הרווחים שיהיו מכאן ולהבא לבעל המעות.

הש"ך [ס"ק טז] הביא שהמהרש"ל כתב שאין הנפקד צריך לשלם אע"פ שלמפקיד נגרם נזק ברור מהטעם שהמבטל כיסו של חברו פטור מפני שהווי גרמא, וכפי המבואר בירו'. וכן פסק הקצות (שם). אולם החזו"א (ב"ק סי' כב סוף אות ג) כתב שהש"ך לא נקט להלכה כדעת המהרש"ל אלא רק הביא את דעתו, וגם המהרש"ל לא הכריע כך למעשה, ולכן א"א לתפוס ולומר "קים לי" כדעה זו.

לימודי דיינות

ערב אחד בשבוע... ותוך שנתיים אתה בקיא באבן העזר

✓ סיומים ייחודיים בכתב

✓ מרצים מומחים בתחום

✓ דגש לסוגיות מעשיות

✓ הכנה למבחני דיינות

"ידין" - בית מדרש ללימודי הוראה ודיינות

לפרטים נוספים: 052-7618781

או למייל: yadin613@gmail.com

והנתיבות [סקל"א] יישב מטעם זהו כאם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא, דצריך לשלם אף שלא התנה, וכגמ' בב"מ ע"ג דמשלם כדאזיל אפרוותא דזולשפט.

ובחת"ס [ח"מ סי' קעח] נקט שר"י אינו חולק על הרא"ה אלא במקרה שהרווח לא היה בריא אבל במקרה שהרווח ברור מודים שחייב לשלם. אולם החזו"א [ב"ק סי' כב סק"א] כתב שדעת תוס' והרא"ש והרשב"א שאין לחייב מדין ערב כרא"ה, ונראה שכן נוקט. אולם גם לדעתו ניתן לחייב כדעת הרשב"א בעצמו וכראב"ד לעיל מדין תקנה שנחשב כאילו התנה להדיא שאם יגרום מניעת רווח ישלם. ובחכמת שלמה בסי' קפג חלק על הנתיבות אבל התעלם מכל הראשונים שהנתיבות ציין, עי"ש.

ד. קושיות על דברי הנתיבות מהכרעת השו"ע והרמ"א:

בב"מ דף צ"ט נאמר: הני שקולאי דתברי חביתא דחמרא לחנוואה [סבלים נשאו חבית עבור בעליה ושברוה בטעות], ביומא דשוקא מזדבני בחמשא בשאר יומא מזדבני בארבעה- אהדרי ליה ביומא דשוקא מהדרי ליה חביתא דחמרא, בשאר יומי מהדרי ליה חמשא.

ובאר רש"י ששבר את החבית לפני יום השוק כשהייתה שווה רק ד' ואם מחזיר ביום השוק מחזיר החבית ואם מחזיר בשאר ימים חייב לשלם ה' כפי מה שהייתה שווה ביום השוק, וזהו כהרא"ה והנתיבות.

אולם אבל הרא"ש שם (סי' י"ז) חלק וכתב דמירי דתברי ביום השוק, דאי בשאר יומי לא משלם רק ד' שכך היו דמיה בשעת שבירה ולדבריו מבואר שאינו משלם יותר ממה ששוה בשעה שהוציאה מן העולם.

ודעת הרמב"ם שאין הבדל בין שברו החביות ביומא דשוקא בין נשברו בשאר הימים, ובאר המ"מ שהסבלים צריכים לשלם חבית יין, לפיכך כל שמשלמים דמים רואים כמה היה שוה ביום החזרה, אם החזירה ביום השוק נותנין דמי שוויה ביום ההוא, וכשהם מחזירים בשאר הימים, מחזירים חבית יין או דמיה כזמן החזרה.

והשו"ע בסי' דש פסק כדעת הרמב"ם, והרמ"א שם פסק כדעת הרא"ש ובמבואר בדעתם שלא נקטו כהרא"ה והנתיבות. וכן הקצות בסי' קעו לעיל הקשה על הרמ"א שחייב שותף שמכר טרם הזמן לשלם את הרווח הצפוי, סותר את דבריו בסי' שד, שפטר על רווח עתידי, ונקט שפטר.

ובסי' שכח לגבי מקבל שדה מחברו והובירה דייק הסמ"ע [ב,ג] בדעת השו"ע והרמ"א שהטעם שחייב לשלם את מניעת הרווח הוא רק מפני שכיון שרגילים לכתוב אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא ולכן אף כשלא כתב כמי שכתב דמי. וכדעת התוס' והנמו"י ודלא כרא"ה.

ובפת"ש [א] הביא שח"י חידש שבימיו אף במקרה של מקבל שדה שהוביר אין לחייבו על מניעת הרווח מפני שלא נהגו בימיו לכתוב התנאי שישלם, ושוב לא שייך כמי שכתב דמי.

ה. העולה: בפשטות נחלקו הראשונים בדין זה. ולדעת הנתיבות ניתן לחייב, אולם לדעת הקצות והח"י השליה פטור, וקשה להוציא ממון בכה"ג, וייתכן שיש לפשר ובפרט בפשיעה גדולה.

ונמצא שלדעת ר"י גם שליח בשכר שהתירש פטור לשלם על הפסד הרווחים הצפויים מפני שנחשב למזיק בגרמא, ואילו הרא"ה חידש שכאשר המשלח סמך על השליח קיים חיוב תשלומים מדין ערב.

והנה כדברי הרא"ה מבואר גם בראב"ד שם בשטמ"ק אלא שחייב מטעם אחר שהוא דהוי כמקבל שדה והובירה דחייב לשלם מטעם זהו כאם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא דחייב אפילו לא נכתב להדיא. וכ"כ הרשב"א שם [ד"ה משלם] וכתב שטעם החיוב מדין תקנה כפי שתקנו בחוכר שדה שאף כשלא התנו להדיא כאילו התנו.

ומנגד מצינו עוד ראשונים שנקטו כשיטת ר"י שהנה במשנה בב"מ קד. המקבל שדה מחברו והובירה שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותן לו, שכך כותב לו אם אוביר... אשלם במיטבא. ובגמ' ר"מ היה דורש לשון הדיוט, דתניא ר"מ אומר אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא. ותמוה מה דורש ר"מ? הרי יש כאן התחייבות!

ובתוס' [ד"ה היה דורש] באר שר"מ חידש שאע"פ שלא כתב מכיון שתקנו לכתוב כן אע"פ שלא כתב כמי שנכתב דמי. וכתב הנמו"י שמבואר שדווקא במקום שנהגו לכתוב אע"פ שכאשר לא כתב כמי שנכתב דמי אבל בשליח שאין רגילות לכתוב אין מקום לחייבו לשלם רווחים כשלא נכתב. אולם בחלק מהראשונים מהלכים אחרים, עי"ש.

ג. הנתיבות בכמה מקומות נקט כדברי הרא"ה ודעימיה:

בסי' קפג בסעיף א כתב השו"ע: הנותן מעות לשלוחו לקנות לו סחורה ידועה, ולא לקחה- אין לו עליו אלא תרעומת. והנתיבות [א] כתב שבגמ' בב"מ הנ"ל עולה שבשליח בשכר חייב לשלם, וכן פסק.

ובסי' שו בסע' ג לגבי מי שנתן צבע לצבע אדום וצבעו שחור, שחור וצבעו אדום פסק השו"ע כדעת הרמב"ם ורש"י שלא מחשבים כמה היה הצמר ראוי להשביח אם היה צובע בצבע שבעה"ב בקש, אלא שמים לפי הוצאותיו של הצבע ולפי השבח הנוכחי של הצמר. והרמ"א פסק כדעת התוס' והרא"ש שלמדו בירו' שהאומן אינו מקבל שכר אלא אם הצמר שווה יותר ממה שהיה ראוי להשביח אם היה נצבע בצבע שבעה"ב רצה לצובעו.

ובאר הנתיבות [ו] שצריך לשער את הפיצוי כשיעור כשווי הצמר לאחר הצביעה הנכונה, מפני שהצבע צריך לשלם גם את גרימת ההפסד כגמ' בב"מ. והוסיף שבשכירות פועלים שהדין שבדבר האבד אינם יכולים לחזור באמצע היום ואם חזרו צריכים לשלם ההפסד- היינו כל מה שיכל להרוויח מהחפץ שנשכרו לעשות בו מלאכה.

ובסי' קעו כתב הב"י בשם ר' ירוחם, וכן פסק הרמ"א בסע' יד שאם השותף מכר את הסחורה לפני יום השוק ומחמת כן הסחורה לא הרוויחה כפי שהייתה אמורה הוי פשיעה וחייב לשלם לחברו חלקו.

והקשה הקצות [סק"ז] שהלכה היא שהגזלנים משלמים כשעת הגזלה וכן כל השומרים משלמין כשעת הפשיעה, ולא גרע מהזיק בידים דמשלם כשעת הזיקו, וא"כ כיצד ניתן לחייב את השותף לשלם יותר ממה ששווה הסחורה בשעה שמכרה מחמת שבעתיד תהיה שווה יותר?

ב. שליח שהטעה את הגוי למי שייך הכסף:

והנה אף אם ננקוט שא"צ להחזיר לנהג את הכסף יש לדון אם הכסף שייך לילד או לאביו שהכסף היה שייך לו בתחילה:

התוס' בכתובות בדף צח: (ד"ה אמר) הביא שר"ת נשאל בראובן ששלח את שמעון לקבל מעותיו מגוי וטעה הגוי ושילם יותר מהחוב, למי שייך הכסף? ובתחילה סבר ר"ת שהמשלח והשליח חולקים ברווח, וכמבואר שם בסוגיה בשליח שהשיג רווח לעסקה יותר מהמצופה שהשליח והמשלח חולקים ברווח בשווה מפני שגם המעות של המשלח וגם השליח גרמו לרווח.

והביא שר"ת חזר בו וכתב שהכל לבעל המעות ושונה דין זה מדין הגמ' מפני שהגוי ודאי לא התכוון לתת מתנה את התוספת אלא טעה והטעות נבעה רק מחמת שהיה חייב כסף לבעל המעות, ולכן אין לשליח שייכות לכסף והבעל המעות זוכה בכל הכסף.

התוס' הוסיף שר"י חלק וכתב שכל הכסף שייך לשליח מפני שתוספת הכסף ניתנה בטעות ולכן גם לבעל החוב אין שייכות לכסף זה, ואין לומר שהגיע הכסף לשליח מכוח מעותיו של הבעל חוב שהרי הטעות לא שייכת למעות ההלוואה, והוסיף ראייה לדבריו שהרי אם השליח היה רוצה להחזיר לגוי את התוספת שנתן בטעות היה רשאי, וא"כ ודאי שאין לבע"ח שייכות לתוספת.

השו"ע פסק בס' קפג סעיף ו' כדעת ר"י שהכסף שנתן הגוי בטעות שייך לשליח. וברמ"א: ודווקא שידע השליח בטעות קודם שבאו ליד המשלח, אבל אם לא ידע בטעות ההוא ונתנו ליד המשלח, הכל של המשלח, ובסמ"ע [כג] באר שלא זכה השליח שלא מדעת.

והנה כל זה כששלח שליח לגבות את חובו מהגוי אבל במקרה ששלח חברו לפרוע חובו לגוי והגוי טעה ולא לקח כל הסכום הביא הרא"ש בב"ק [פרק י' ס' כא] באריכות מחלוקת בין רבינו מאיר [שסבר שהמעות נשארו ברשות המשלח] לבין רבינו אפרים [שסבר שנעשה להפקר וזכה השליח, אא"כ יש חשש שהגוי יחזור ויתבע את המשלח, ודווקא מחמת טענה זו זוכה המשלח].

והרא"ש נקט שהכסף בחזקת המשלח שהגוי לא זכה כלל בכסף ודעת המשלח שאם הכסף לא יגיע לגוי הוא אינו מפקירו. וכן נפסק בשו"ע ס' קפג סע' ה: ראוהו שלח את שמעון שיקח בגד בהקפה, וכשהגיע זמן הפרעון נתן מעות לפרוע ונמצא שהמוכר שכחם, צריך להחזירם לראובן ואינו יכול לומר: אני רוצה לעכבם שמה אחר זמן יזכרם העובד כוכבים...

ובמקרהו שהילד שילם הכסף לגוי ולאחר שהגוי סבר שהכרטיס לא הוטען החזיר את הכסף [ובאמת הכרטיס הוטען והכסף היה שייך לגוי ע"פ דין] יש לדון אם דומה להטעית גוי בגבית חוב והכסף שייך למשלח או שדמי להטעיתו בפרעון והכסף למשלח.

המשך בעמ' אחורי

נשאלנו בילד שביקש מנהג אוטובוס להטעין את כרטיס "הרב קו" שלו, ומסר לו 50 ₪. הכרטיס לא היה תקין לגמרי ולכן הנהג סבר שהכרטיס לא הוטען והחזיר לילד את הכסף. לאחר מכן הבחין הילד שהכרטיס הוטען, ושאלתו למי שייך הכסף? האם צריך להחזירו לחברה? או שהכסף שייך להוריו? או שזכה בו לעצמו?

תשובה: הדברים כאן מבוססים על ההנחה שכאשר הנהג מטעין את הכרטיס עבור מזומנים אזי בסוף היום הוא צריך להעביר את המזומנים שקיבל לחברה ואם חסר מהסכום שהוטען הפסד על הנהג. במקרה שהנהג יהודי שומר תו"מ חייבים להחזיר את המעות לנהג, והמאמר דן במקרה שהנהג אינו יהודי [כופי שארע בשאלה שהוצגה].

א. גזל הגוי והפקעת הלוואתו:

בב"ק בדף קיג: תניא: ישראל וכנעני שבאו לדין, אם אתה יכול לזכהו בדיני ישראל - זכהו ואמור לו: כך דינינו, בדיני כנענים - זכהו ואמור לו: כך דינכם, ואם לאו - באין עליו בעקיפין, דברי ר' ישמעאל. ר"ע אומר: אין באין עליו בעקיפין, מפני קידוש השם. ור"ע, טעמא דאיכא קידוש השם, הא ליכא קידוש השם - באין, וגזל כנעני מי שרי? והתניא: מנין לגזל כנעני שהוא אסור? ת"ל: אחרי נמכר גאולה תהיה לו, שלא ימשכנו ויצא...! אמר רבא, לא קשיא: כאן בגזילו, וכאן בהפקעת הלוואתו [ורבא סבר שעבד עברי גופו קנוי, ולכן אם לא משלם עבורו עובר בגזל עכו"ם].

ולגבי גזל העכו"ם מצאנו דעה חולקת שהנהג בב"מ קיא: סבר ת"ק, וכן מובא בירו' [ב"ק פ"ד ה"ג] בשם ר"ג שגזל נכרי מותר, שנאמר: לא תעשק את רעך - ולא נכרי, ועוד נאמר לא תעשק שכיר עני ואביון מאחיך - פרט לאחרים, ולמדים משני הכתובים שבין גזל ובין עושק של עכו"ם מותר מדאו' ואסור רק מדרבנן.

וברמב"ם [פ"א מגניבה ה"א] והטור ומשמעות השו"ע והש"ך [שמח ס"ק א] והנתיבות [שם א] גזל הגוי אסור מדאו'. וכן דעת הח"מ והב"ש [באה"ע ס' כח] שהלקו על הרמ"א שנקט כדעות שאסור רק מדרבנן.

אבל הפקעת הלוואתו לכו"ע מותרת, ושם בגמ': אמר שמואל: טעותו מותרת; כי הא דשמואל זבן מכותי לקנא דדהבא במר דפרזלא בד' זוזי, ואבלע ליה חד זוזא. ונחלקו הראשונים אם מותר לכתחילה להטעות את הגוי או רק שאם טעה מעצמו אין צריך להעמידו על טעותו.

ולהלכה: הרמ"א בס' שמח בסעיף א הביא את שתי הדעות, ובערך לחם כתב שהעולם סומכים על סברה ראשונה להקל, אולם הש"ך [ג] פסק כיש"ש [פ"י ב"ק ס' כ] להחמיר. וכל זה להטעותו לכתחילה אבל אם טעה מעצמו לכו"ע אין הישראל חייב להחזיר לגוי המעות.

והנה בש"ך שם כתב שההיתר להטעותו דווקא בהפקעת הלוואתו אבל הטעיה במקח אסורה מפני שאם לא שילם את מלוא מחיר החפץ נחשב החפץ שקנה מהגוי כגזל בידו, אולם הכא הנוסע אינו רוכש חפץ מהגוי אלא משלם עבור אפשרות נסיעה ושוב הוי כהפקעת הלוואתו.

בית דין צדק

"דרכי משפט"

שע"י הכולל להוראה ודיינות

לפרטים וזימון דיונים: 054-8503076

או במייל: yadin700@gmail.com

המשך - ילד שהטעין "רב קו" ונהג לא גבה הכסף

ג. מציאת קטן שייכת לאביו:

במשנה בב"מ דף יב. מציאת בנו ובתו הקטנים... הרי אלו שלו. מציאת בנו ובתו הגדולים - הרי אלו שלהן. ובגמ': לא גדול - גדול ממש, ולא קטן - קטן ממש. אלא: גדול וסמוך על שלחן אביו - זהו קטן, קטן ואינו סמוך על שלחן אביו - זהו גדול

וכן בשו"ע בסי' רע סעיף ב: מציאת בנו ובתו הסמוכים על שלחנו, אף על פי שהם גדולים... הרי אלו שלו. ובסמ"ע [שם ס"ק ב] הטעם, שכך היה נראה ישר לחכמים לשלם הטוב לעושה עמו טוב, שמזין אותו אף על פי שאינו חייב לפרנסו כי אם עד ו' שנים,

וא"כ גם אם בעלמא המעות שנגבו מהגוי שלא כדין הן נחשבות למציאה בידי השליח וזוכה השליח במעות, בשליח קטן [הסמוך על שלחן אביו] מציאת הקטן לאביו. אלא שיש לדון בסברה נוספת, כדלקמן.

ד. צד שמעות שייכות לחברה ויש חיוב השבת אבידה:

ואכתי יש לדון שמיד כשהנהג הגוי גובה את הכסף הוא גובה אותו עבור החברה, ואע"פ שאין שליחות לעכו"ם כתבו הנתיבות בסי' קפח [א] והפת"ש בריש סי' קצב שבפועל קימ"ל שידו כיד בעל הבית ואף גוי זוכה עבור בעל הבית, וא"כ כשהנהג החוזיר לילד את הכסף נחשב שהכסף של החברה [ששייכת ליהודי] ביד הקטן, ויש לדון שחייב בהשבת אבידה.

והנה אם השאלה התעוררה לאחר סוף היום לאחר שהחברה כבר גבתה מהנהג הגוי את הכסף שהושב בטעות אזי לחברה כבר אין הפסד ולא שייך הנידון, אולם אם השאלה התעוררה לפני סוף היום נמצא שכעת הכסף של החברה ביד הקטן ואע"פ שבסוף היום יקבלו מהגוי את הכסף - יש לדון שמכיון שעדיין לא גבו קיים החיוב להשיב האבידה, או שמכיון שההפסד עומד להיגבות מהגוי לא נחשב כלל להשבת אבידה. ויש להאריך בענין.

לימודי דיינות

ערב אחד בשבוע... ותוך שנתיים אתה בקיא באבן העזר

✓ סיומים ייחודיים בכתב

✓ מרצים מומחים בתחום

✓ דגש לסוגיות מעשיות

✓ הכנה למבחני דיינות

"דין" - בית מדרש ללימודי הוראה ודיינות

לפרטים נוספים: 052-7618781

או למייל: yadin613@gmail.com